

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกนี้ มีไม่กี่ชนิดที่มีประวัติและความเกี่ยวเนื่องกันมาอย่างยาวนาน อาทิเช่น มนุษย์กับลิงนั้นมีบรรพบุรุษร่วมกัน คือ มีวิวัฒนาการมาจากลิง ตามหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ค้นพบจากหินฟอสซิล จากชั้นหินชั้นดินทางธรณีวิทยา จากร่องรอยและชิ้นส่วนต่าง ๆ ในถ้ำ สรุปได้ว่า มนุษย์เริ่มแยกจากลิงมาเมื่อ ๒-๓ ล้านปีก่อน เกิดวิวัฒนาการจากลิงเล็กมาเป็นลิงใหญ่ จากลิงใหญ่กลายมาเป็นมนุษย์ลิงและมนุษย์ปัจจุบัน ทุกวันนี้ทั้งมนุษย์และลิงก็ยังคงมีวิวัฒนาการต่อไป^๑

ลิงเป็นสัตว์ที่มีความผูกพันกับเผ่าพันธุ์มนุษย์มาช้านาน สำหรับลิงในสังคมไทย จากการรวบรวมข้อมูลนิทานไทยและนิทานของชนชาติไทยกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย ทั้งสำนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะ ทั้งหมด ๖๘ เรื่อง พบว่านิทานที่ปรากฏบทบาทของตัวละครที่เป็นลิงนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก และปรากฏในนิทานหลายประเภท ทั้งนิทานพุทธศาสนา นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานอธิบายเหตุผลและนิทานมหัศจรรย์ แสดงให้เห็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับลิงในหลายลักษณะ ลิงในนิทานไทย มีภาพลักษณ์ ๓ ประการ ได้แก่ ลิงพระโพธิสัตว์ที่มีเมตตากรุณา ภาพลักษณ์ของลิงที่มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีและเก่งกล้าสามารถและภาพลักษณ์ของลิงที่มีความเจ้าเล่ห์ซุกซน^๒

แต่ลิงที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนา ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับชาดก ซึ่งเล่าถึงการที่พระพุทธเจ้า ทรงเวียนว่ายตายเกิด ถือเอากำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับเหตุการณ์ดีบ้าง ชั่วบ้าง แต่ก็ได้พยายามทำความดีติดต่อกันมากบ้าง น้อยบ้าง ตลอดมา จนเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย^๓

^๑ ธารี กาเมือง, วิวัฒนาการจากลิงสู่เผ่าพันธุ์มนุษย์, (นิตยสารผู้จัดการ ๓๖๐ องศา เดือน กันยายน ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

^๒ บุขรา เรื่องไทย, บทบาทของลิงในนิทานไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ กรมการศาสนา, พระไตรปิฎก สำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓๑.

ชาตกเป็นคัมภีร์หนึ่งใน ๑๕ คัมภีร์ ของขุททกนิกาย คัมภีร์ชาตกแบ่งเป็น ๒ ภาค คือ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๗ นี้ เรียกปฐมภาค เล่มที่ ๒๘ เรียก ทุตติยภาค^๕ ใน ๒ เล่มนี้ เป็นที่รวบรวมคาถาชาตกทั้งหมด ชาตกที่เป็นพุทธพจน์นั้นเฉพาะที่เป็นคาถา แต่ที่แสดงเรื่องเป็นนิทานยืดยาวและเหตุที่ให้ตรัสชาตกนั้นพระอรรถกถาจารย์ได้รจนาไว้ เรียก ชาตกกัฏฐกถา^๖ ในชาตกภาค ๑ นี้ แบ่งออกเป็น ๑๗ นิบาต รวมทั้งหมด ๕๒๕ ชาตก และใน ภาค ๒ อีก ๒๒ ชาตก รวมเป็นชาตก ๕๔๗ ชาตก พระโพธิสัตว์ได้ถือกำเนิดเป็นเทวดาบ้าง เป็นมนุษย์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง และในชาตกชาติที่ถือกำเนิดเป็นพระโพธิสัตว์ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับลิงพระโพธิสัตว์อยู่ถึง ๑๓ ชาตกด้วยกัน และชาตกที่มีตัวละครเป็นลิงอีก กว่า ๒๐ เรื่องด้วยกัน

การเรียนการสอนปัจจุบันได้มีการยกชาตกและให้ข้อคิดด้านคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เนื่องจากเยาวชนมีปัญหาด้านศีลธรรมมากขึ้น^๖ มาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้น สถานศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธได้เรียนรู้ประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์เพื่อเน้นความเป็นคนดี^๗

ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ประกอบด้วย หัวข้อ ได้แก่ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา หน้าที่ชาวพุทธ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาได้เพิ่มหัวข้อ คือ สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา^๘

รายละเอียดเจาะลึกในหัวข้อเรื่องประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกาจะประกอบด้วยสองส่วน คือ ส่วนประวัติและส่วนชาตก ซึ่งในส่วนของชาตกนั้นระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น กำหนดให้ศึกษาชาตก ๒ เรื่อง ส่วนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายกำหนดให้ศึกษาชาตก ๑ เรื่อง ซึ่งการศึกษาชาตกที่มีความเกี่ยวข้องกับลิง ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ คือ ศึกษาเรื่อง วานรินทชาตก ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ศึกษาเรื่อง อารามทูลสกลชาตก และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ศึกษาเรื่อง กุฎิทูลสกลชาตก^๙ ชาตกเป็นวิธีการสอนแบบบุคลาธิษฐานที่สนุกชวนติดตามเหมาะกับเด็กทุกวัย ครูผู้สอนสามารถ

^๕ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า บทนำ.

^๖ พระอมรมนี (จิบ ฐิตธมโม), นำเที่ยวในพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๙๔.

^๗ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๗-๘.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๗.

^{๑๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒๙.

เลือกเรื่องที่ยากง่ายตามวัยของเด็ก ชาดกในพระไตรปิฎกมีจำนวน ๕๔๗ เรื่อง ชาดกที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตรนี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ครูสามารถเลือกชาดกที่น่าสนใจให้เด็กเรียนเพิ่มเติมในชั้นหรือให้ค้นคว้านำมาวาดภาพประกอบหรือทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอื่น ๆ ก็ได้ กำหนดให้เด็กเรียนชาดกเรื่องใดก็ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับธรรมในชั้นนั้น ๆ เช่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มุ่งสอนให้เด็กรู้จักการคบเพื่อนและลักษณะของคนพาล จึงสอนเรื่อง กุฎิทุสกชาดก และมหาอุกกุสชาดก^{๑๐}

ดังนั้นแล้ว นิทานชาดกจึงเป็นอมตะวรรณกรรมเอกของโลกที่มีค่าสูงสุด เป็นที่ชื่นชอบทั้งเด็กและผู้ใหญ่นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วยพัฒนาเด็กและวัยรุ่นให้เป็นคนเก่ง ให้เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง^{๑๑} ชาดกเป็นเรื่องราวหรืออัตชีวประวัติของพระพุทธเจ้าในแต่ละชาตินั้น คืออุทาหรณ์ชั้นดีให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเจริญรอยตามเพื่อศึกษาเส้นทางแห่งการประสบความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อค้นหาเคล็ดลับแห่งการเป็นยอดคนเรื่องราวในอดีตชาติของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวอย่างสั้นที่สุดก็คือการค้นหาแนวทางสร้างสรรค์พัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นและประสบความสำเร็จเช่นเดียว กับที่พระองค์เคยประสบความสำเร็จมาแล้วนั่นเอง^{๑๒}

โดยลักษณะนิสัยของสัตว์ในชาดกนั้นก่อนเป็นพระพุทธเจ้าต้องผ่านขั้นตอนของการเป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมี ๑๐ มาเสียก่อน ในการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ แบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ ๓๖๒ ชาติ เสวยพระชาติเป็นเทวดา ๖๑ ชาติ เสวยพระชาติเป็นสัตว์ ๑๒๓ ชาติ เสวยพระชาติเป็นยักษ์ ๑ ชาติ^{๑๓}

ในการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ที่เป็นสัตว์นั้น ปรากฏว่า เป็นลิงมากที่สุดถึง ๑๓ ชาติ ทั้งนี้คงมีเค้ามาจากการนับถือบูชาลิงอันเป็นลัทธิดั้งเดิมในอินเดีย เหตุที่ชาวอินเดียนับถือลิงมีศาลไว้พลีบูชา นั้น เสถียรโกเศศ อธิบายว่าเพราะในอินเดีย เนื่องจากเหตุที่ลิงเคยเป็นทหารพระราม จะถือว่าลิงมีลักษณะคล้ายคลึงมนุษย์มาก ต่อมา เมื่อมีรามายณะ หนุมานได้เป็นทหารเอกของพระราม การนับถือลิงจึงยิ่งแน่นแฟ้น จนมีศาลหนุมานนับจำนวนร้อย ๆ อยู่ทั่วไปในอินเดีย

ลักษณะนิสัยของลิงพระโพธิสัตว์โดยรวม คือ มีความฉลาด อาจกล่าวได้ว่า ไม่เฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้นที่มีลักษณะคล้ายคน แม้แต่สมองของลิงก็เกือบทัดเทียมกับคน ดังจะเห็นได้จาก การรู้เท่า

^{๑๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้อุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑๘.

^{๑๑} เอกรัตน์ อุดมพร. รวมสุดยอดนิทานชาดก. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๑) หน้า คำนำ.

^{๑๒} พระมหาภูติชัย วชิรเมธี, ผจญภัย ตามรอยพระพุทธเจ้า ๔ (พระเจ้า ๕๐๐ ชาติ), (ปทุมธานี : สกายบุ๊กส์, ๒๕๕๑), หน้า คำนิยม.

^{๑๓} สำนักปฏิบัติธรรมเกาะแก้วประทีปนาราม, เอกสารพระพุทธศาสนากับศาสตร์ต่าง ๆ, (นครราชสีมา : คณะสงฆ์อำเภอเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๕๓), หน้า ๗๐.

พันจะเข้ที่จะลงกินหัวใจตน แล้วยังลงเหยียบหัวจะเข้ เอาตัวรอดได้ เข้าไปโมยลูกมะพลับของชาวบ้าน ถูกชาวบ้านล้อมไว้ คิดอุบายว่าไฟไหม้ให้ชาวบ้านไปดับไฟ จึงหนีรอดออกมาได้ ในชาดกบางเรื่อง ซึ่งเป็นลัทธิธรรมดาก็ฉลาดในอุบายที่ผิดวิสัย เช่น ใช้อุบายหลอกลวงโดยเอาเครื่องแต่งกายของฤๅษีแต่งปลอมเข้าไปจะผิงไฟกับดาบส ถูกจับได้ว่าเป็นลิง ถอนต้นไม้ขึ้นมาดูรากเสียก่อนที่จะรดน้ำ เพื่อจะได้รู้ว่าต้นไม้มีรากยาวแค่ไหน เพื่อจะได้ประหยัดน้ำ ความกตัญญูไม่ถือโกรธช่วยพราหมณ์ผู้ตกเหวให้รอดพ้นจากความตาย พราหมณ์กลับประทุษร้ายก็ไม่โกรธยังพาไปส่งยังแดนมนุษย์ อภัยไม่พยายาหาความไม่รู้จักกาลเทศะ บุคคล ทำทราจารย์ต่าง ๆ เช่น เอาองคชาติสอดเข้าไปในช่องหูของดาบส ดาบสไม่ทำอันตรายแต่พ้อเอาสอดเข้าไปในปากเต่า ถูกเต่าหนีบได้รับความทุกข์ทรมานมาก^{๑๔}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาเรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏอยู่ในชาดกทางพระพุทธศาสนา ในแง่ของการวิเคราะห์ บทบาทและคุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในชาดกจำนวน ๑๓ ชาดก เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้หรือสอนคุณธรรมจริยธรรมต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องลิงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์บทบาทและคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ลิงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีอย่างไรบ้าง

๑.๓.๒ การเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีอย่างไรบ้าง

๑.๓.๓ บทบาทและคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีอย่างไรบ้าง

^{๑๔} ขจิตพรณ อมรปาน, “การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พุทธศาสนาเถรวาท และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒).

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสารโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเรื่อง
 ลิงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระ
 โพธิสัตว์ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทและคุณธรรม
 ของลิงพระโพธิสัตว์ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔.๒ ขอบเขตการค้นคว้าเอกสาร มีดังนี้

๑.๔.๒.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
 ๒๕๐๐ พุทธศักราช ๒๕๓๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พุทธศักราช ๒๕๓๙

๑.๔.๒.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ อรรถกถา
 ฎีกา อนุฎีกา เอกสารวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ตำราวิทยานิพนธ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **ชาตก** หมายถึง กำเนิดที่เป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญบารมีในครั้ง
 ยังเป็นพระโพธิสัตว์ อยู่ในเรื่องราวซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่งใน ๙ อย่างที่เรียกว่า
 นวัคคตตฤศาสน์ เป็นเรื่องแสดงพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ครั้นเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์
 อันมีมาแล้วในอดีต ซึ่งพระองค์ทรงนำมาแสดงให้แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งในชาตกที่
 กล่าวถึงมีทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง

๑.๕.๒ **นิทานชาตก** หมายถึง เนื้อเรื่องโดยพิสดารในอรรถกถานิทานชาตกในพระ
 สุตตันตปิฎก หมวดขุททกนิกายชาตก ในพระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๕.๓ **พระโพธิสัตว์** หมายถึง มนุษย์ อมนุษย์หรือสัตว์ ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
 ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา
 ในที่นี้หมายถึงเอาชาตกที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ เป็น ลิง

๑.๕.๔ **คุณธรรม** หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล ในที่นี้ศึกษา
 เฉพาะคุณธรรมสำหรับปัจเจกบุคคล คุณธรรมสำหรับครอบครัวและคุณธรรมสำหรับสังคม

๑.๕.๕ บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

๑.๕.๖ เถรวาท หมายถึง วาทะของพระเถระ เป็นพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิม ได้แก่ พระพุทธศาสนาอย่างที่นั่งถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา ในที่นี้หมายถึงชาดกเฉพาะที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยจากนักปราชญ์ ผู้รู้ นักวิจัยในเรื่องต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง กับงานวิจัยเรื่องนี้และสามารถนำมาเป็นหลักฐานประกอบงานวิจัย ได้ดังนี้

๑.๖.๑ ที.ดับบลิว.ริส เดวิดส์ กล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป” ได้กล่าวถึงชาดกไว้ว่า ในคัมภีร์ชาดกนี้ ประกอบด้วย เรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งทำให้เราได้รับความเข้าใจในชีวิตประจำวัน จริตนิสัย ขนบประเพณีและความเชื่อถือของประชาชนชาวชมพูทวีปในครั้งนั้นได้อย่างละเอียด รู้ถึงความผิดแผกแตกต่างของปัญหาที่เกิดขึ้นหลายอย่าง เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้เราสามารถกำหนดกาลเวลาของหลักฐาน ซึ่งปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้อย่างถูกต้อง แม้เรื่องราวจะดูสลับซับซ้อน แต่ถ้าเราได้ทำการแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ออกอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะช่วยต่อการทำความเข้าใจ^{๑๕}

๑.๖.๒ พระราสสะคะละ สิวลีเถโร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การปฏิบัติตนของพระโพธิสัตว์ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความกรุณา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก” ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองภาค พบว่าในภาคที่ ๑ วิเคราะห์ถึงความเป็นมา พัฒนาการ ความแพร่หลาย และความสำคัญของแนวคิดพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และจะได้กล่าวถึงอิทธิพลที่มีต่อวัฒนธรรมพุทธ ภาคที่ ๒ เลือกชาดก ๑๐ เรื่อง นำมาซึ่งจุดมุ่งหมายของแต่ละเรื่องและอภิปรายถึงความสำคัญของความเมตตาและความสำคัญในการสร้างบารมีโดยพระโพธิสัตว์ เพื่อที่จะบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต แสดงให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ได้พัฒนาเพิ่มพูนด้วยปัญญา ต่อจากนั้นได้สำรวจว่า พระโพธิสัตว์ได้ประยุกต์ใช้ความกรุณาหรือน้อยความสงสาร เฉพาะในกรณีทีวิเคราะห์ถึงในงานชิ้นนี้ซึ่งปรากฏว่า ท่านไม่ได้นำมาใช้อย่างเต็มความสามารถต่อกรณีที่ได้วิเคราะห์นั้นเลย ในขณะที่ปุณณท้าวไปอาจะเลือกปฏิบัติได้ดีกว่า ลักษณะ

^{๑๕} ที. ดับ บลิว. ริส เดวิดส์, สมัย สิงหศิริ แปลและเรียบเรียง, พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕๓.

เช่นนี้วิเคราะห์ได้ว่าเป็นการขัดแย้งกับพื้นฐานทางจริยธรรม เพราะผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพระโพธิสัตว์สมควร จะปฏิบัติตนได้ดีกว่าสามัญชนทั่วไป^{๑๖}

๑.๖.๓ พระมหาเลอเดช วรวิโส ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาบารมีของพระมโหสถ” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาคือความรู้ทั่ว เป็นยอดของคำสอนในพระพุทธศาสนา จำแนกเป็นประเภทได้ เช่น โลกียปัญญา ปัญญาในระดับโลก ๆ และโลกุตตรปัญญา ปัญญาในอริยมรรคอริยผล มีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น ญาณ วิชา วิปัสสนา โภทส อโมหะ ธัมมวิจย สัมมาทิฎฐิ ชื่อเหล่านี้ใช้หมายถึงปัญญาในแง่มุมที่แตกต่างกันไป องค์ธรรมคือปัญญามีปรากฏในหมวดธรรม การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระมโหสถ ได้แก่ การที่พระมโหสถพัฒนาสุตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน และจินตามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณา ด้วยการศึกษาล่าเรียนวิชาความรู้ขั้นพื้นฐานจากบิดามารดา และวิชาความรู้อื่น ๆ จากกัลยาณมิตร ตำรับตำรา และสิ่งแวดล้อม และการคิดพิจารณา แล้วนำสุตมยปัญญา และจินตามยปัญญาที่ได้รับการพัฒนาแล้วกลายเป็นความเป็นผู้ฉลาดในอุบาย ไปช่วยเหลือผู้คนมากมายตั้งแต่สามัญชนคนธรรมดาไปจนถึงพระราชามหากษัตริย์ โดยมีความกรุณาเป็นพื้นฐาน มุ่งประโยชน์แก่สรรพสัตว์เป็นหลัก ปัญญาของพระมโหสถตรงตามลักษณะของบารมีธรรมที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์จริยาปิฎกว่า มีการอนุเคราะห์ผู้อื่นเป็นลักษณะ มีการทำอุปัฏฐากผู้อื่นเป็นหน้าที่ มีการแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นผลที่ปรากฏ มีมหากรุณาเป็นพื้นฐาน ดังนั้น ปัญญาของพระมโหสถจึงเป็นปัญญาบารมี การบำเพ็ญปัญญาบารมีของพระมโหสถเป็นการทำกุศลกรรม และเป็นปัญญาภิสังขาร กุศลกรรมนี้ให้ผลเป็นอุปရာปรเวทนิยกรรมาคือกรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป และทำหน้าที่เป็นชนกกรรม ชักนำให้พระโพธิสัตว์มาปฏิสนธิในครรภ์ของพระพุทธรามารดา ทรงบรรลุนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณพร้อมด้วยพระคุณทั้งปวง สำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๑๗}

๑.๖.๔ พระไกล่รุ่ง ปญญาวิชโร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเตมียชาดก” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนหลายระดับที่ผู้สนใจ สามารถนำไปศึกษาปฏิบัติตามความเหมาะสมแก่สถานภาพของตนและนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับ การศึกษาการบำเพ็ญบารมีของพระเตมียะ พระองค์มิได้บำเพ็ญเฉพาะเนกขัมม

^{๑๖} พระราสสะคะละ สิวลิเถโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การปฏิบัติตนของพระโพธิสัตว์ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความกรุณา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๑๗} พระมหาเลอเดช วรวิโส, (วงศ์ศรีชา), “ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาบารมีของพระมโหสถ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

บารมีเท่านั้น แต่ได้บำเพ็ญบารมีข้ออื่น ๆ ด้วย จึงทำให้พระองค์ได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า เพราะคุณธรรมที่นำไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้ามี ๑๐ ประการ^{๑๘}

๑.๖.๕ สุรพงษ์ จันลี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมชาดก ตามที่ปรากฏในสารการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔” ผลการวิจัยพบว่า ชาดกเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัยโดยการนำเรื่องชาดกมาเป็นอุทาหรณ์และแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ชาดกที่กำหนดให้เรียนในระดับนี้มีจำนวน ๙ เรื่อง เป็นเรื่องที่เน้นหลักธรรมด้านให้มีความเคารพกันตามวิญญู ให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้เชื่อฟังบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ให้หลักธรรมของผู้นำชุมชน ให้เป็นคนพูดจาสนทนาไพเราะน่าฟัง ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น รู้จักประมาณในการใช้สอยบริโภค ให้รู้จักสันโดษพอใจ ชอบใจ ยินดีในสิ่งที่ตนมี ที่ตนได้ รู้จักเป็นผู้ให้ และเสียสละ เน้นปัญญา ความรอบรู้ ความขยันหมั่นเพียร^{๑๙}

๑.๖.๖ บุขรา เรืองไทย ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของลิงในนิทานไทย” โดยรวบรวมข้อมูลจากนิทานไทย ทั้งสำนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะ ทั้งหมด ๖๘ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า นิทานที่ปรากฏบทบาทของตัวละครที่เป็นลิงนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก และหลายประเภท ทั้งนิทานพุทธศาสนา นิทานคติ นิทานสัตว์ นิทานอธิบายเหตุผลและนิทานมหัศจรรย์ จากการศึกษาลักษณะของลิงที่ปรากฏในนิทานไทยสามารถแบ่งลักษณะของลิงได้เป็น ๒ ประเภท คือ ลิงที่มีลักษณะพิเศษ และลิงที่มีลักษณะธรรมดา ลิงที่มีลักษณะพิเศษพบในลิงพระโพธิสัตว์และลิงผู้ช่วย ลิงพระโพธิสัตว์ในอรรถกถาชาดก มีคุณสมบัติพิเศษ คือ มีร่างกายใหญ่โตและกำลังแข็งแรง อุปนิสัยที่สำคัญได้แก่ความมีเมตตาและมีไหวพริบปัญญาเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนลิงที่เป็นผู้ช่วยพบในนิทานพระราม ปัญญาชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ มีคุณสมบัติพิเศษคือ มีอำนาจวิเศษหรือมีของวิเศษ มีอุปนิสัยกล้าหาญ และซื่อสัตย์จงรักภักดี ส่วนลิงที่มีลักษณะธรรมดาพบในลิงจากนิทานคติและนิทานสัตว์ มีอุปนิสัยซุกซน เจ้าเล่ห์ คล้ายกับลิงที่อยู่ตามธรรมชาติ ผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทของลิงออกเป็น ๔ ประเภท คือ ตัวเอก ผู้ช่วย ตัวร้าย และตัวประกอบ ลิงที่เป็นตัวเอกแบ่งได้เป็น ลิงที่แสดงให้เห็นความมีเมตตาและมีไหวพริบจากการช่วยเหลือผู้อื่นมักพบในลิงที่เป็นพระโพธิสัตว์จากอรรถกถาชาดก และลิงที่แสดงพฤติกรรมการทำร้ายตัวเองด้วยความซุกซนและโง่เขลา พบในลิงจากนิทานคติและนิทานสัตว์ ลิงที่เป็นผู้ช่วย พบในนิทานพระราม ปัญญาชาดก ชาดกพื้นบ้าน และนิทานมหัศจรรย์ มีบทบาทในการช่วยเหลือตัวเอกด้วยความ

^{๑๘} พระไกรล้ง ปญญาวิชโร, “การศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเตมียชาดก”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๙} สุรพงษ์ จันลี, “การวิเคราะห์คุณธรรมจากชาดก ตามที่ปรากฏในสารการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ชื่อสัตย์ จงรักภักดี ลิงที่เป็นตัวร้าย พบในอรรถกถาชาดก บทบาทคือ การทำร้ายพระโพธิสัตว์ด้วยความชุกชอน และลิงที่เป็นตัวประกอบ พบในนิทานอธิบายเหตุ แสดงให้เห็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับลิงในหลายลักษณะ จากการศึกษาลักษณะและบทบาทของลิงในนิทานไทย พบว่าในนิทานไทยมีภาพลักษณ์ ๓ ประการ ได้แก่ ภาพลักษณ์ของลิงพระโพธิสัตว์ที่มีเมตตากรุณา ภาพลักษณ์ของลิงที่มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีและเก่งกล้าสามารถและภาพลักษณ์ของลิงที่มีความเจ้าเล่ห์ชุกชอน^{๒๐}

๑.๖.๗ ไพลิน องค์กรสุพรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การเกิดร่วมชาติเพื่อสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก” ผลการวิจัยพบว่า คือ บารมี ๑๐ ประการ ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี เนื่องจากพระโพธิสัตว์ ผู้บำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการนี้ จนบริบูรณ์เต็มเปี่ยมแล้วจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศาสดาเอกของโลก ซึ่งต้องใช้เวลานานแสนนานนับอสงไขย และต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้ยาวนาน จะต้องมียุคคลผู้มีส่วนร่วมคอยช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีแล้วมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตมนี้ ผู้มีส่วนสนับสนุนช่วยเหลือในการบำเพ็ญบารมี คือ พระนางพิมพา นางได้ตั้งความปรารถนาขอร่วมสร้างบารมีตั้งแต่พบพระพุทธเจ้าที่ปิงกร เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ทรงเกิดเป็นสุเมธดาบส^{๒๑}

๑.๖.๘ พระมหาพิทักษ์ สุเมธ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณสาม” ผลการวิจัยพบว่า สุวรรณสามชาดกเป็นเรื่องราวที่ยกขึ้นมาตรัสเพื่อเป็นเครื่องยืนยันความกตัญญูทเวทของภิกษุว่า เป็นเรื่องที่ควรยกย่องสรรเสริญเพราะพระพุทธองค์ก็ได้ปฏิบัติมาในอดีตชาติ โดยเนื้อหาสาระมุ่งเน้นในเรื่องของการมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ และความกตัญญูทเวทของสุวรรณสามกุมารที่มีต่อบิดามารดาผู้ตาบอดทั้งสอง อีกทั้งยังเป็นชาดกที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีเป็นสำคัญ ในสมัยที่เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามโพธิสัตว์ในด้านหลักธรรม มีทั้งหลักธรรมเชิงปัจเจกบุคคลและเชิงสังคม หลักธรรมเชิงปัจเจกบุคคล ได้แก่ หลักกฎแห่งกรรม ที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงพ้นได้ ย่อมได้เสวยผลกรรมตามที่กระทำนั้น วิธีให้ผลกรรมนั้นอาจไม่เหมือนในชาดกก่อนแต่ผลสรุปของกรรมนั้นเหมือนกัน และที่สำคัญคือความประมาทในชาติปัจจุบันที่เป็นช่องโหว่ให้กรรมได้แผ่ผล และหลักสังฆธรรม ที่เป็นหลักความจริงช่วยให้คนตายฟื้นคืนชีพได้ และยังสามารถใช้เป็นพลังป้องกันช่วยให้ตนเองรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้ส่วนหลักธรรมเชิงสังคม ได้แก่ หลักเมตตาธรรม ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขเพราะไม่เบียดเบียนกันและกัน แม้จะรายล้อมด้วยอันตรายต่าง ๆ นานา แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยอำนาจเมตตาธรรม หลักกตัญญูทเวท เป็นหลักธรรมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก โดยเฉพาะ

^{๒๐} บุขรา เรื่องไทย, บทบาทของลิงในนิทานไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๘.

^{๒๑} ไพลิน องค์กรสุพรรณ, “การศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

การแสดงความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้มีพระคุณในยาม แก่เฒ่าหรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และหลักทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมช่วยให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขที่นักปกครองต่างยึดถือปฏิบัติมาช้านานในด้านอิทธิพลต่อสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า ในด้านจิตรกรรมมีทั้งที่ปรากฏอยู่บนฝาผนังถ้ำโบสถ์วิหาร ทั้งในและต่างประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา และปรากฏอยู่บนสมุดไทย และหนังสือไทย ตอนที่นิยมวาดเขียนนั้นเป็นตอนที่สุวรรณสามกุมารถูกยิง แต่ทิศทางของลูกศรส่วนมากไม่ตรงกับอรรธกษัตริย์ชาดก ในด้านประติมากรรม ตัวอย่างที่พบปรากฏอยู่บนใบเสมาภาพตามวัดต่าง ๆ ทางภาคอีสาน ในด้านวรรณกรรม ในปัจจุบันมีหนังสือทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองที่แต่งอิงอาศัยเรื่องนี้ และในด้านการศึกษาในปัจจุบันปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ โดยนิยมแทรกคติธรรมไว้ท้ายเรื่อง^{๒๒}

จากเอกสารงานและวิจัยที่ได้รวบรวมมา ประกอบด้วย การปฏิบัติตนของพระโพธิสัตว์ปัญญาบารมีของพระมโหสถ หลักคำสอนในเตมียชาดกชาดก สุวรรณสามชาดก คุณธรรมชาดกมัธยมศึกษา บทบาทของลิงในนิทานไทย และการสร้างบารมีของนางพิมพา เพื่อสะดวกในการหาข้อมูลและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาทของงานวิจัยเล่มนี้ต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ พุทธศักราช ๒๕๓๕^{๒๓} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๔

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และทฤษฎีทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ สัมภาษณ์ผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับลิงและการเสวยพระชาติเป็นลิงพระโพธิสัตว์

๑.๗.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์บทบาทและคุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในชาดกที่เกี่ยวข้องกับลิงพระโพธิสัตว์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๒๒} พระมหาพิทักษ์ สุเมโธ, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณสาม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๒๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ เล่มที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ปกใน.

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงเรื่องสิ่งปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงเรื่องการเสวยพระชาติเป็นลิงของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงการวิเคราะห์บทบาทและคุณธรรมของลิงพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในชาดกทางพระพุทธศาสนาเถรวาท